

พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของสันติวิธีในสังคมไทยปัจจุบัน

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, ผศ.ดร.

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

+++++

๑. เกริ่นนำ

ในขณะที่สังคมไทยกำลังเผชิญกับสถานการณ์ของความขัดแย้งในมิติต่างๆ นั้น ได้มีนักคิด นักวิชาการสายสังคม จิตวิทยา การเมือง และการศาสนาได้ออกมานำเสนอทางออกที่น่าสนใจหลายทางเลือก แต่ประเด็นที่มักจะมีการนำเสนอและกล่าวถึงอย่างมากในสถานการณ์ปัจจุบันคือ “สันติวิธี” ว่าจะน่าจะเป็นทางเลือก และทางออกที่ดีที่สุดทางหนึ่ง

คำถามที่เกิดขึ้นก็คือ “สันติวิธีในบริบทต่างๆ เหล่านี้มีความหมายอย่างไร และมีความเป็นมาอย่างไร และปัญหาสำคัญประเด็นต่อไปก็คือ สันติวิธีเกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีในระดับองค์กร สังคม และการเมืองอย่างไร เมื่อมีการเปรียบเทียบสันติวิธีในพระพุทธศาสนา มีประเด็นที่น่าสนใจ ทั้งในแง่ของ “จุดร่วม” และ “จุดต่าง” อย่างไร เหล่านี้เป็นประเด็นที่ผู้เขียนจะนำเสนอ “โดยสรุป” เพื่อชี้ให้เห็นว่า เมื่อเปรียบเทียบหลักการ และแนวทางการปฏิบัติกับสันติวิธีที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันนี้ เราจะสามารถนำหลักการ และหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา มาพัฒนาเป็นรากฐานในการพัฒนาสันติวิธีในสังคมไทยปัจจุบันอย่างไร

๒. ความเป็นมาของสันติวิธี และเป้าหมายในการนำเสนอแนวคิดสันติวิธี

คำว่า “การไม่ใช้ความรุนแรง” (Non-Violence) ตามแนวคิดของนักสันตินิยมบางกลุ่ม และคำว่า “สันติวิธี” นั้น แม้จะมีการอนุโลมใช้กันในยุคสังคมปัจจุบันนี้ แต่เมื่อวิเคราะห์ “ที่มา” และ “ประวัติศาสตร์” ของคำว่า “การไม่ใช้ความรุนแรง” และ “สันตินิยม” บางกลุ่มพบว่าเกิดขึ้นบนซากปรักหักพังของ “สงคราม” และความรุนแรง ที่ผู้นำทางการเมืองได้ใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาทางออกให้แก่ความขัดแย้งเกี่ยวกับการเมืองระหว่างประเทศเพื่อแย่งชิงผลประโยชน์ และความต้องการของตนเอง หรือรัฐของตนเอง

ฉะนั้น กลุ่มนี้ จึงมองว่า การใช้ “สงคราม” อันเป็นเครื่องหมายของความรุนแรงเพื่อให้ได้มาซึ่งสันติภาพ หรือความต้องการนั้น น่าจะเป็นทางเลือกที่มนุษย์ไม่พึงจะกระทำ หรือใช้แก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยเหตุนี้ จึงควรมีการแสวงหาทางออกในมิติอื่น ๆ ดังจะเห็นได้จากกฎบัตรสหประชาชาติข้อที่ ๑ เกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธี ได้มีการนำเสนอตามกระแสความต้องการของสังคมโลก จะเห็นว่า การ

นำเสนอแนวคิด “การไม่ใช้ความรุนแรง” มีเป้าประสงค์เพื่อ “ลดทอน” การใช้ “สงคราม” หรือการใช้ “อำนาจรัฐ” เพื่อเข้าไปครอบงำรัฐอื่น ๆ โดยไม่ชอบธรรม ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ เป้าหมายหลักของการนำเสนอแนวคิดคือ “การสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพ”

คำว่า “สันติภาพ” ตามแนวคิดของกลุ่มสันตินิยมมองได้หลายมิติเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการตีความ “สันติภาพเชิงสังคม” ว่า “สันติภาพคือสภาพที่ไร้สงคราม” “สันติภาพคือการไร้ความรุนแรง” หรือ “สันติภาพคือสภาพที่ไร้ความขัดแย้ง” หรือ “สันติภาพคือสภาพที่ไร้ความขัดแย้ง และไร้ความรุนแรง” ซึ่งการตีความของนักสันตินิยมแต่ละกลุ่มนั้น มีอาจจะที่จะตัดสินได้ว่า การตีความของกลุ่มใดถูกต้องหรือไม่ หรือว่าครอบคลุมหรือไม่ เพราะการสร้างนิยาม หรือวาทกรรมเกี่ยวกับสันติภาพของแต่ละกลุ่มนั้น สร้างขึ้นบนฐานของสภาพที่เป็นจริงในแต่ละสังคม แต่ละเวลา และแต่ละสถานการณ์

ส่วนคำว่า “สันติวิธี” ที่สังคมไทยประดิษฐ์วาทกรรมนี้ขึ้นมาขึ้นนั้น เป็นการนำเสนอบนฐานที่สังคมไม่ค่อยได้ประสบกับสภาวะวิกฤติ หรือเผชิญหน้ากับ “สงครามและความรุนแรง” ในลักษณะที่กลุ่มสันตินิยมบางกลุ่มเผชิญ ฉะนั้น การนำเสนอแนวคิด “สันติวิธี” ตามที่ใช้ในสังคมไทยจึงผูกยึด หรือยึดอยู่บนฐานของแนวคิด และการตีความตามแนวพระพุทธศาสนาเป็นหลัก จะเห็นว่า การตีความสันติวิธีของสังคมไทยนั้น จะมุ่งเน้นไปที่ “การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี” กล่าวคือ สันติวิธีตามแนวนี้พยายามตอบปัญหาว่า เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่มบุคคล กลุ่มบุคคลกับกลุ่มบุคคลแล้ว จะจัดการ แก้ไข หรือปรับเปลี่ยนความขัดแย้งให้กลายเป็นบวก หรือสลายความขัดแย้งอย่างไร จึงไม่ก่อให้เกิดความรุนแรงตามมาในที่สุด ประเด็นเหล่านี้คือโจทย์สำคัญที่สังคมไทยพยายามหาทางออก

อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์จาก “ฐานของพระพุทธศาสนา” พบว่า แม้ “สันติวิธี” ตามแนวนี้จะยึดอยู่บนฐานของความขัดแย้งที่พัฒนาไปสู่ความรุนแรงทั้งในแง่ของสงคราม และความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคม แต่คำว่า “สันติวิธี” มิได้มีความหมายเพียงแค่ว่า “การไม่ใช้ความรุนแรง” เท่านั้น แต่มีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงมิติอื่น ๆ ด้วย กล่าวคือ เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคล คู่กรณีอาจจะเจรจากันเอง หรือคนกลางได้ใช้สันติวิธีเข้าไปจัดการ ความขัดแย้ง การจัดการกันเอง หรือการใช้คนกลางนั้น มิได้นัยเพียงมุ่งแต่ไม่ใช้ความรุนแรงในการจัดการเท่านั้น แต่การพัวพันเต็มไปด้วยบรรยากาศของความรัก ความสงสาร ความเป็นธรรม เช่น ความโปร่งใส ความยุติธรรม ความเที่ยงธรรม เป็นต้น ที่มองคู่กรณีประคองเพื่อนมนุษย์ที่ต้องเกิดแก่เจ็บ และตายเหมือนกัน ซึ่งทำที่เช่นนี้นอกจากจะมองความขัดแย้งในเชิงบวกแล้ว ยังเป็นท่าทีที่มองคู่ขัดแย้งในแง่บวกเช่นกัน ฉะนั้น ฐานแนวคิด และการปฏิบัติการของพระพุทธศาสนาจึงมีนัยที่กว้างกว่าแนวคิดของคำว่า “การไม่ใช้ความรุนแรง” หรือ “Non-Violence”

นอกจากนั้น สันติวิธีตามแนวพุทธไม่ได้ “หยุดตัว” หรือ “ชะลอตัว” เมื่อสังคมเกิดสันติสุขแล้วเท่านั้น หากแต่สิ่งที่มนุษย์ต้องเดินทางต่อไปตามแนวพุทธก็คือ การที่มนุษย์ในสังคมนั้นจะต้องอาศัยประโยชน์จาก “สังคมที่สันติสุข” โดยใช้สันติที่เกิดในสังคมนั้นเป็น “พื้นที่” ในการแสวงหา และพัฒนาตนตามแนวของ “ไตรสิกขา ซึ่งได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา” เพื่อเข้าถึงสันติที่แท้จริงซึ่งเป็น “สันติที่ซ่อนอยู่

ภายในใจ” ต่อไป ซึ่งต่างจากแนวคิดของตะวันตกที่มุ่งให้สังคมเกิดสันติภาพ และอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ในสังคมโดยไม่มีสงคราม และความรุนแรงเท่านั้น

๓. รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

ดังที่ได้กล่าวในเบื้องต้นว่า รูปแบบการจัดการความขัดแย้ง แก้ไข ระวัง หรือแปรสภาพความขัดแย้งตามแนวคิดของประเทศตะวันตกนั้น ก่อนข้างจะสอดคล้องกับแนวคิดของพระพุทธศาสนาในประเด็นที่มนุษย์พยายามหาออกเชิงสันติให้แก่ตัวมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม จึงได้พยายามสร้างรูปแบบ (Model) ในการจัดการความขัดแย้งขึ้นมาใช้กับมนุษย์ในสังคม เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

การนำเสนอรูปแบบของตะวันตกนั้น นับได้ว่ามีความประสานสอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนาที่เคยได้รับการออกแบบและใช้จัดการความขัดแย้งมา กว่า ๒,๕๐๐ ปีแล้ว ถึงกระนั้น หลักการใหญ่ ๆ ในการจัดการความขัดแย้งอาจจะสอดคล้องกัน แต่ในแง่ของวิธีการและ การปฏิบัติการแล้ว อาจมีบางประเด็นที่แตกต่างกัน เพราะว่า ในแง่ของธรรม พระพุทธเจ้าทรงใช้หลักการไกล่เกลี่ยคนกลางที่นำไปจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทั้งในฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิต แต่สำหรับหลักการแห่งวินัยพระองค์ทรงใช้หลักอริกธมสมณะ ๗ ประการ เพื่อจัดการ “อริกธม” หรือ “ข้อพิพาท” ที่เกิดขึ้นใน “สังคมสงฆ์” โดยตรง จะเห็นว่า สันติวิธีในแง่ของวินัยนั้นจึงจำกัดตัวอยู่เฉพาะในสังคมสงฆ์แต่เพียงประการเดียว แต่ถึงกระนั้นแนวคิด และหลักการนี้ก็สามารที่จะประยุกต์ใช้เพื่อจัดการความขัดแย้งใน “สังคมฆราวาส” ได้เช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากที่ตั้งข้อสังเกตจากนักวิชาการหลายท่านว่าแนวคิดที่ใช้แก้ปัญหาแบบสันติวิธีในยุคปัจจุบันนี้ได้ก่อตัวมาพร้อมๆ กับความรุนแรง

ถึงกระนั้น สังคมตะวันตกพยายามที่จะพัฒนาหลักการเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน หลักการนี้ ย่อมเป็นที่ประจักษ์ว่า นอกจากจะใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการความขัดแย้งของฆราวาสแล้ว ยังสามารถมาประยุกต์ใช้ได้กับ “สังคมสงฆ์” ได้เช่นเดียวกัน เหตุผลที่เป็นเช่นนี้ผู้วิจัยมองว่า เมื่อวิเคราะห์ในแง่ของ “สังคม” แล้ว หลักการจัดการความขัดแย้งไม่ว่าจะถูกประดิษฐ์ในมุมใดของโลก หรือโดยบุคคลใดก็ตาม บุคคล หรือกลุ่มบุคคลเหล่านั้น ต่างมองปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกลุ่มมนุษย์เช่นเดียวกัน และวิธีการในการหาทางออกให้แก่ความขัดแย้งที่สร้างโดยมนุษย์นั้น ย่อมมีความสอดคล้องกัน แม้จะไม่เคยได้ศึกษาหลักการและแนวคิดของกันและกันมาก่อนก็ตาม

ฉะนั้น ในลำดับต่อไปนี้ ผู้วิจัยจะเปรียบหลักการในการจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีของแนวคิดตะวันตก และนักคิดต่าง ๆ ในสังคมโลก กับหลักการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธีเพื่อให้มองเห็นถึง “จุดร่วม” และ “จุดที่แตกต่าง” กันดังนี้

(๑) การเจรจา เมื่อกล่าวถึงการเจรจากันเองของกลุ่มจะเห็นว่า แนวคิดของตะวันตกกับพระพุทธศาสนานั้นมีความสอดคล้องอย่างสูงในแง่ของหลักการและวิธีการ เนื่องจากกลุ่มมองเห็นว่าประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้น สามารถหาทางออก หรือแก้ไขระหว่างกลุ่มด้วยกันเองได้ หลักการนี้มีการใช้ในกรณีที่ถูกขัดแย้งมองว่า น่าจะหาทางออกร่วมกันได้ และเป็นทางออกที่สามารถคงพื้นที่ของ

ความสัมพันธ์ให้ดำเนินต่อไป ถึงกระนั้น หลักการตามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนานั้น คู่กรณีขัดแย้งในเชิงที่สร้างสรรค์ กล่าวคือ มุ่งหวังประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นตัวสังคมส่วนใหญ่ จะเห็นว่า หากความขัดแย้งที่จากเจตนาที่ดี มุ่งให้เกิดผลประโยชน์แก่องค์กร และสังคมเป็นที่ตั้งแล้ว การเจรจาจะพบทางออกได้เสมอ

(๒) การไต่สวน แนวคิดของตะวันตกได้นำเสนอทางเลือกเกี่ยวกับการไต่สวนในกรณีที่มีการเจรจาพบทางตัน การไต่สวนศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ หรือสหประชาชาติ รวมไปถึงรัฐอาจจะมีการตั้งคณะกรรมการเข้าไปตรวจสอบเหตุการณ์ความรุนแรง ความขัดแย้ง หรือข้อพิพาทในลักษณะต่าง ๆ ที่คู่กรณีนำเสนอ หรืออาจจะไม่นำเสนอก็ได้ ซึ่งการไต่สวนในลักษณะนี้คณะกรรมการไม่มีอำนาจสิทธิขาดในการตัดสินความถูกหรือผิดของข้อพิพาท ซึ่งหน้าที่หลักคือ การนำเสนอ หรือเสนอแนะทางเลือก หรือทางออกว่าควรจะทำอย่างไร ในกรณีต่างๆ ที่เกิดขึ้น และหลังจากนั้นจึงส่งประเด็นต่างๆ ให้แก่รัฐ หรือศาลยุติธรรมระหว่างประเทศให้พิจารณาต่อไปว่าจะตัดสินใจดำเนินการอย่างไร

หลักการนี้ ก่อนข้างสอดคล้องกับหลักการของ “อุพพาหิกา” ซึ่งมีลักษณะเป็นการไต่สวนเช่นเดียวกัน คณะกรรมการชุดนี้จะได้รับการแต่งตั้งโดยสังฆสภาให้ดำเนินการ ในกรณีที่สังฆสภามองว่ามีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวนมาก จำเป็นต้องเรียกเอกสาร และพยานจำนวนมาก อีกทั้งอาจจะเกิดความไม่สะดวกในการพิจารณาอธิกรณ์ในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ สังฆสภาจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการชุดย่อยขึ้นมา ในความเป็นจริงแล้ว คณะกรรมการไต่สวนแม้จะมีอำนาจในการตัดสินคดี แต่ตามที่ปรากฏในหลักฐานทางคัมภีร์พบว่า ได้มีการส่งอธิกรณ์ที่พิจารณาเสร็จแล้วกลับคืนไปยังสังฆสภาเพื่อให้ดำเนินการชี้ขาดในลำดับต่อไป

(๓) การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเป็นชุดของวิธีที่มีความสอดคล้องกันระหว่างแนวคิด และการปฏิบัติของตะวันตกและพระพุทธศาสนา เพราะหลักการนี้เป็นแนวทางที่คู่กรณีไม่สามารถที่แสวงหาทางออกร่วมกันให้แก่ข้อพิพาทได้จึงต้องหากคนกลางเข้ามาช่วยไกล่เกลี่ย แต่ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ ทั้งสองแนวคิดมักมุ่งเน้นไปที่ความน่าเชื่อถือของคนกลาง หรือบุคคลที่สามว่าควรที่จะเป็นกลาง และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการไกล่เกลี่ย ซึ่งคนกลางดังกล่าวต้องเกิดจากความพึงพอใจของคู่กรณี ที่มองเห็นคุณสมบัติดังกล่าวจึงเชิญเข้ามาเป็นคน ไกล่เกลี่ย

สำหรับพระพุทธเจ้าซึ่งมี “ต้นทุนทางสังคมสูง” และประชาชนรู้จักจิตตศรัทธาของพระองค์อยู่แล้ว การเข้าไปทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยของพระองค์จึงเกิดจากการตระหนักรู้ถึงหายนะที่จะเกิดขึ้นจากข้อพิพาทของคู่กรณี ฉะนั้น จะเห็นว่า พระองค์เข้าไปทำหน้าที่โดยที่คู่กรณีไม่จำเป็นต้องเข้ามานิมนต์แต่ประการใด ฉะนั้น ในบางกรณีจะเห็นว่า การไกล่เกลี่ยประสบความสำเร็จ ซึ่งความล้มเหลวมิได้ปรากฏมีเฉพาะพระองค์เท่านั้น ในสังคมยุคปัจจุบันแม้คู่กรณีจะเชิญคนกลางเข้าไปทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยก็ตาม แต่ถึงกระนั้นหลายกรณีก็ประสบความสำเร็จเช่นเดียวกัน ตัวแปรสำคัญจึงไม่ได้อยู่ที่คนกลางแต่เพียงประการเดียว หากแต่อยู่ที่คู่กรณีด้วยว่า สามารถยอมรับแนวทางที่คู่กรณีแต่ละฝ่ายนำเสนอหรือไม่มากกว่า และประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ คนกลางไม่มีอำนาจในการชี้ถูกชี้ผิดให้แก่คู่กรณี หากแต่หน้าที่สำคัญก็คือ การ

ทำให้บรรยากาศของการพูดคุยเป็นไปอย่างมีเป้าหมาย และมีทิศทางมากยิ่งขึ้น อันเกิดจากการสร้างทางเลือก ร่วมกันของกลุ่ม และคนกลาง

(๔) การประนีประนอมยอมความ การประนีประนอมยอมความของสองแนวคิด แม้ว่าจะมีความสอดคล้องกันในแง่ของข้อพิพาทที่เป็นประเด็นเล็กน้อยเท่านั้น ดังที่ปรากฏในพระวินัยว่า ต้องเป็นอาบัติ ในระดับเบาเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของตะวันตกที่มุ่งเน้นโทษทางแพ่ง หรืออาญาบางอย่างที่มีได้ ก่อให้เกิดผลเสียต่อคู่กรณี และสังคมอย่างรุนแรง ซึ่งแนวทางเหล่านี้สามารถทางออกร่วมกันโดยการ ประนีประนอมข้อพิพาทได้

เหตุผลในการนำเสนอแนวคิดแบบ “ตีฉัตรถ่วง” ซึ่งแปลว่า “กลบด้วยหญ้า” หรือการ ประนีประนอมตามหลักวินัยนั้น เป็นเพราะข้อวิตกที่ว่า เนื่องจากอิทธิพลหรือความขัดแย้งดังกล่าวแม้จะมี อาบัติเบา (ลหุกาบัติ) หรือข้อขัดแย้งในระดับเบา แต่เนื่องจากผู้ที่เข้าไปมีส่วนได้ส่วนเสียในเหตุการณ์ ดังกล่าวนั้นมีเป็นจำนวนมาก ฉะนั้น เมื่อคู่กรณีจำนวนพยายามที่จะ โจอท หรือกล่าวหาซึ่งกันและกันก็จะทำ ให้เกิดความขัดแย้งได้ขยายตัวทั้งในแง่ของปริมาณ และความรุนแรงเพิ่มมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงให้คู่กรณี ดังกล่าวได้ประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างกัน และสวดสัตตนิพพานเพื่อยกเว้นความผิดต่างๆ ที่คู่กรณีเคย กระทำ และเพื่อที่จะได้เริ่มต้นอยู่ร่วมกันอีกครั้งโดยปล่อยวางสิ่งต่าง ๆ ที่เคยทำผิดมาแล้ว แนวคิดนี้ ก่อนข้างสอดคล้องกับหลักการ “นิรโทษกรรม” ในยุคปัจจุบันนี้ จะเห็นว่า การประนีประนอมในลักษณะนี้จะ เป็นลักษณะของความผิดที่คู่กรณีได้กระทำ ถึงกระนั้น ก็ได้ให้ความหมาย “บาป” หรือ “อกุศลกรรม” ที่เกิด จากการทำผิดดังกล่าวจะมลายหายไป ฉะนั้น คำว่า “สังขาร” จึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถประนีประนอมได้

อย่างไรก็ตาม แนวคิดที่ว่าด้วยการประนีประนอมข้อพิพาทของตะวันตกในระหว่างประเทศ หรือของนักคิดบางกลุ่มนั้น มักจะดำรงอยู่บนฐานของการประนีประนอมวัตถุ ความต้องการ และ ผลประโยชน์เป็นที่ตั้งดังจะปรากฏในแนวคิดเรื่อง “การแบ่งส้ม”¹ หรือ “การทำชิ้นเค้กให้ใหญ่ขึ้น”² ที่

---

¹ **ทฤษฎีการแบ่งส้ม** เกิดขึ้นจากการที่บุคคลสองกลุ่มเข้าไปในร้านขายส้มในเวลาเดียวกัน แล้วแสดง วัตถุประสงค์ว่าต้องการซื้อส้มทั้งหมดที่มีอยู่ในร้านเช่นเดียว คำถามมีว่า เจ้าของร้านจะแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างไร คำถามก็ คือ เจ้าของร้านจึงถามคู่กรณีว่าต้องการนำส้มไปทำอะไร กลุ่มแรกชี้แจงว่าต้องการนำไปเลี้ยงเด็ก กลุ่มที่สองชี้แจงว่า ต้องการเปลือกส้มไปทำเครื่องสำอาง บทสรุปก็คือ เจ้าของร้านจึงสั่งให้พนักงานขาย และเจ้าหน้าที่ทั้งหมดช่วยกันปอกผล ส้ม แล้วขายเนื้อส้มให้แก่กลุ่มแรก และขายเปลือกส้มให้แก่กลุ่มที่สอง กระบวนการเหล่านี้ เรียกว่า “การบริหารความ ต้องการของคู่กรณี” ให้เกิดความพอใจร่วมกัน อันเป็นการลดทอนจุดยืนที่ว่าต้องการส้มทั้งหมดที่มีอยู่ในร้าน

² **ทฤษฎีการแบ่งเค้ก หรือการทำชิ้นเค้กให้ใหญ่ขึ้น** เกิดจากการที่เด็กสองคนมีความรู้สึกไม่มีความยุติธรรม ในการแบ่งเค้ก เหตุผลก็คือ เมื่อเด็กคนใดคนหนึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ในการแบ่งเค้ก ก็จะแบ่งชิ้นส่วนใหญ่ส่วนหนึ่งให้ใหญ่ กว่าอีกส่วนหนึ่ง แล้วมักจะอ้างสิทธิของการแบ่งแล้วเลือกเอาส่วนที่ใหญ่กว่า ฉะนั้น ทางออกที่สามารถสร้างความเป็น ธรรมในกรณีนี้ก็คือ ต้องให้ผู้ที่มิได้ทำหน้าที่ในการแบ่งเค้กเลือกชิ้นเล็กก่อน ส่วนผู้ที่แบ่งจะได้รับชิ้นที่เหลือ หากกติกา เป็นไปในลักษณะนี้ก็จะทำให้ผู้แบ่งเค้กจะพยายามตัดเค้กให้มีขนาด และปริมาณเท่าเทียมกันมากที่สุด เพราะมิฉะนั้น ตัวเองก็จะได้รับเค้กที่มีจำนวนในขนาดและปริมาณที่น้อยกว่า.

คู่อริพบทางตันเกี่ยวกับแบ่งปันเงินนำไปสู่การแข่งชิงในที่สุด ฉะนั้น ทางออกก็คือ การประนีประนอมเพื่อแบ่งสันปันส่วนต่างๆ อย่างชอบธรรม และเที่ยงธรรม และเมื่อทุกฝ่ายได้รับส่วนแบ่งอย่างเท่าเทียมแล้ว ปัญหาที่อาจจะระงับได้ แต่ประเด็นที่น่าสนใจก็คือ การประนีประนอมในลักษณะนี้มีได้หมายความว่า ปัญหา หรือความขัดแย้งจะหมดสิ้นไป ความขัดแย้งจะยังไม่ปรากฏตัวราวเท่าที่ “การแบ่งปัน” เกิดการ “สัมนัย” หรือ “สมมูล” ระหว่างคู่อริ

(๕) การลงมติเพื่อตัดสินข้อพิพาท การตัดสินความถูกต้อง หรือพิจารณาผู้ชนะหรือในลักษณะของการลงมตินี้ หลายองค์การ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์การสหประชาชาติมักใช้วิธีการลงคะแนนโดยเสียงข้างมาก (Majority) ซึ่งการลงคะแนนเสียงโดยเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ตัดสินดังนี้ (๑) เสียงข้างมากธรรมดา เป็นการลงคะแนนเสียงโดยอาศัยเสียงข้างมากเกินกึ่งหนึ่ง และ (๒) เสียงข้างมากตามที่กำหนด เป็นการลงคะแนนเสียงที่อาศัยเสียงมากกว่าเสียงข้างมากธรรมดา แล้วแต่จะกำหนดขึ้น เช่น ๒ ใน ๓, ๓ ใน ๔, หรือ ๓ ใน ๕ สำหรับวิธีการลงคะแนนเสียงมักจะใช้วิธี (๑) การลงคะแนนโดยเสียงเปิดเผย เช่น การยกมือ (๒) การลงคะแนนเสียงโดยการบันทึก (๓) การลงคะแนนเสียงโดยใช้อุปกรณ์ทางเทคนิค (๔) การลงคะแนนลับ (๕) การลงคะแนนเสียงทางจดหมาย

แต่ถึงกระนั้น วิธีการลงมติในลักษณะมักจะทำให้เกิดการตั้งคำถามอยู่เนืองๆ ว่ารัฐใหญ่ที่มีอำนาจทางการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจมากกว่า มักจะใช้วิธีการในการล็อบบี้ (Lobby) ชาติเล็กๆ ให้เห็นด้วยกับข้อเสนอของตน หรืออาจจะมีการรวมกลุ่มต่าง ๆ เพื่อต่อรองอำนาจทางผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ การเมืองระหว่างประเทศ และทางการเมืองการทหาร และหลายคราวที่ผลการลงมติดำเนินการนั้นกลับมิได้ดำรงอยู่ในลักษณะสอดคล้องกันดังจะเห็นได้จากประเทศสหรัฐต่อกรณีนำกองกำลังบุกอิรักโดยมิได้สนใจผลการลงมติของสหประชาชาติ

จะเห็นว่าบนเวทีทางการเมืองระหว่างประเทศนั้น การลงมติแต่ละครั้งมักจะถูกแทรกแซงจากกลุ่มประเทศมหาอำนาจอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการให้สิทธิ์แก่ประเทศใหญ่ในการที่จะวีโต้ (Veto) ผลการลงมติของกลุ่มประเทศเล็กๆ ได้ แม้ว่าการลงมติของกลุ่มประเทศเล็กๆ จะเต็มไปด้วยความถูกต้องและชอบธรรมสักปานใดก็ตาม

เมื่อวิเคราะห์หลักการ โหวตตามนัยของพระพุทธศาสนาพบว่าให้ความสำคัญแก่เสียงข้างมาก (เขกขยลิกา) เช่นเดียวกัน ประเด็นที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดคือ คำว่า “เสียงข้างมาก” ในมิตินี้ มิได้เน้นปริมาณ แต่เน้นคุณภาพเป็นที่ตั้ง เพื่อให้ผลการลงมติดำรงอยู่บนฐานของความถูกต้อง ชอบธรรม ทั้งในแง่ของความยุติธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้เป็นที่ตั้ง

สำหรับวิธีการลงมติ พระพุทธเจ้าให้ใช้วิธีการระงับ การจับสลาก และ โหวตแบบเปิดเผย พระองค์ทรงเห็นว่า หากในที่ประชุมมีธรรมวาทีบุคคลมากกว่า ให้โหวตแบบเปิดเผยได้ แต่หากธรรมวาทีมีน้อยกว่า ก็ให้ใช้วิธีการระงับ หรือจับสลาก สิ่งสำคัญก็คือ การลงมติจะเกิดขึ้นไม่ได้หากผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อลงมตินั้นมีธรรมวาทีบุคคลมากกว่า เพราะเมื่อผู้ลงมติไม่ยุติธรรม หรือไม่ชอบธรรม ผลของการลงมติก็น่าสงสัยปรากฏออกมาในแง่ของความไม่ชอบธรรมเช่นกัน คำถามก็คือ เราจะหาธรรมวาทีบุคคล และกติกาก็ชอบ

ธรรมได้อย่างไร ตามนัยนี้พระองค์ทรงให้โอกาสแก่ที่ประชุมสงฆ์ได้ช่วยกันถ่มกรองบุคคล หลักการและขั้นตอนต่าง ๆ อย่างเที่ยงธรรมและชอบธรรม หากที่มาของบุคคลชอบธรรม ผลของการลงมติก็ย่อมชอบธรรมเช่นกัน

(๖) **อนุญาโตตุลาการ** หลักการนี้เป็นหลักการที่คู่กรณีพยายามหาทางเลือกโดยการขอร้องให้บุคคลที่สามซึ่งคู่กรณีมองเห็นว่ามีความเข้าใจต่อประเด็นที่จะพิจารณาเป็นอย่างดี รวมไปถึงเป็นบุคคลที่คู่กรณีมองว่ามีความเป็นกลาง และมีความยุติธรรมซึ่งสามารถที่จะหยิบยื่นความยุติธรรมให้แก่คู่กรณีได้ คนกลางดังกล่าวอาจมีจำนวน ๑ แบบผสม หรือหลายคนก็ได้ อย่างไรก็ตามผลการชี้ขาดนั้น ถือเป็นที่สุดและมีผลผูกพันคู่พิพาทให้ต้องปฏิบัติตามทันที แต่บางครั้งหากคู่กรณีมองว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมอาจยื่นเรื่องให้ศาลสูงพิจารณาก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อตกลงเบื้องต้นที่คู่กรณีได้ร่างสัญญา แต่โดยปกติแล้ว กรณีนี้มักจะไม่มีการอุทธรณ์ เพราะคู่กรณีต้องการให้ประเด็นดังกล่าวได้รับการแก้ไข

ในประเด็นเดียวกันนี้มีปรากฏในหลักการทางวินัยเช่นกัน จะเห็นว่า เมื่อเกิดข้อพิพาทระหว่างพระภิกษุกับพระภิกษุ ท่านสามารถที่ขอร้องให้พระเถระที่อยู่ในวัดต่างๆ ช่วยพิจารณาตัดสินอธิกรณ์ ซึ่งกลุ่มพระเถระนั้นอาจจะเป็นรูปเดียวหรือหลายรูปได้ และหากคู่กรณีสามารถรับตามเงื่อนไขของพระเถระได้ รวมถึงการที่ท่านมองว่าตัวเองมีศักยภาพที่จะตัดสินอธิกรณ์ได้ ท่านก็จะดำเนินการพิจารณาไต่สวนอธิกรณ์ และตัดสิน แต่ถึงกระนั้น คู่กรณีอาจไม่ยอมรับผลการตัดสินได้ หากมองว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือหากพบทางตันแล้วก็จะอาจจะนำอธิกรณ์ดังกล่าวเข้าสู่ “สังฆสภา” ในลำดับสุดท้าย

(๗) **กระบวนการทางศาล** กระบวนการทางศาลที่ปรากฏในยุคปัจจุบันนี้ก็คือ กระบวนการทางศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ หรือศาลโลก และศาลของรัฐใดรัฐหนึ่ง ซึ่งศาลจะนำหน้าที่ในการพิจารณาตัดสินคดีข้อพิพาทต่าง ๆ ที่คู่กรณีได้ร้องต่อศาล โดยมีทนายของโจทก์ และจำเลยเป็นผู้ซักถามข้อมูลต่างๆ ซึ่งศาลโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่จะดำเนินการพิจารณาตัดสินคดีจากพยานบุคคล พยานทางเอกสาร พยานทางวัตถุ เป็นต้น ซึ่งผลการตัดสินเป็นเช่นใดนั้น คู่กรณีสามารถยื่นอุทธรณ์ และหากศาลฎีกาตัดสินยืนตามศาลชั้นต้น และศาลอุทธรณ์คดีก็เป็นอันสิ้นสุด คู่กรณีจะต้องปฏิบัติตามที่ศาลสั่ง

หลักการทางวินัยก็มีนัยเช่นเดียวกัน “สังฆสภา” จะเป็นจุดสูงสุดในการที่จะพิจารณาล้นกรองคำร้องของคู่กรณีเกี่ยวกับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้น ศาลสงฆ์จะสมมติพระภิกษุรูปหนึ่งซึ่งมีความเชี่ยวชาญในการซักถามประเด็นต่าง ๆ จากโจทก์และจำเลย ซึ่งแนวทางนี้ค่อนข้างจะคล้ายคลึงกับคำว่า “อัยการ” และท่านจะเป็นผู้เรียกเอกสาร ประจักษ์พยานของโจทก์และจำเลยมาซักถามต่อสังฆสภา เมื่อได้ข้อมูลต่างๆ เพียงพอต่อการตัดสินคดีแล้ว สังฆสภาก็จะดำเนินการพิจารณาตัดสิน ซึ่งผลการพิจารณาตัดสินนั้น ย่อมถือเป็นอันสิ้นสุดเช่นเดียวกันกับศาลฆราวาส แต่ว่าผลการตัดสินนั้นของศาลสงฆ์มักจะยึดโยงเกี่ยวกับประเด็นทางวินัย เพราะว่าหากจำเลยผิดดังที่โจทก์ได้กล่าวหา สงฆ์ก็จะส่งลงตัสสปาปิยสิกกรรมอันเป็นการตัดสิทธิ์ที่จะพึงมีพึงได้ในกลุ่มพระสงฆ์ดังที่ได้นำเสนอแล้ว หากจำเลยไม่ผิด ลงโทษโจทก์ในกรณีที่มีการใส่ร้าย หรือกล่าวโดยไม่มิตถุความผิด ซึ่งการลงโทษโจทก์อาจจะกระทำโดยการปรับอาบัติ หรือการลงตัสชณียกรรม เป็นต้น

(๘) **สันติวิธีทางเลือกอื่น ๆ** เมื่อกล่าวถึงสันติวิธีที่ถือได้ว่าเป็นทางเลือกอื่น ๆ เช่น การเผชิญหน้า การโน้มน้าว การหลีกเลี่ยง การมีส่วนร่วม การประชุมเพื่อปรึกษาหารือ เป็นต้นนั้น ก็นับได้ว่ามีความสอดคล้องกันอย่างสูงระหว่างแนวคิดของตะวันตกกับพระพุทธศาสนา ผู้วิจัยมองว่า ชุดของสันติวิธีทางเลือกนี้จัดได้ว่าเป็นสันติวิธีที่ส่งเสริมชุดของสันติวิธี เช่น การเจรจาตนเอง และการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางให้สามารถเกิดความหลากหลายในแง่ของการประยุกต์ใช้ และเป็นการเพิ่มพลังให้แก่กระบวนการจัดการข้อพิพาทได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๔. บทส่งท้าย

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีของตะวันตกและพระพุทธศาสนา นั้น นับได้ว่ามีความสอดคล้องกับในหลักการใหญ่ ๆ หลายประการด้วยกัน แต่ถึงกระนั้น วิธี และข้อปฏิบัติปลีกย่อยบางประการอาจมีความแตกต่างกันบ้าง เพราะหลักการทางพุทธนั้นพระพุทธเจ้าได้ออกแบบมาเพื่อใช้กับสังคมสงฆ์ แต่ถึงกระนั้น แนวคิดดังกล่าวก็สามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในโลกยุคทันสมัยได้เช่นกัน ดังจะเห็นได้จากการที่แนวคิดนี้ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในประเทศตะวันตก แนวคิดเหล่านี้มีความสามารถชี้ว่า แนวคิดของกลุ่มใดเกิดขึ้นมาก่อน หรือพัฒนาได้ดีกว่า แต่สิ่งที่น่าสนใจมากกว่านั้นก็คือแนวคิดนี้ได้พัฒนาเคียงคู่กับความรุนแรงที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน ถึงกระนั้น หากนำจุดร่วมและจุดต่างบางประเด็นมาบูรณาการกันแล้ว น่าจะเป็นทำให้แนวคิด และหลักการสันติวิธีทางเลือกมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น